

Antoni Amaro

EL MITE DE L'HEROI

La recerca de l'Herói s'expressa a través del mite, ja que la mitologia es concep com el relat de l'Herói. Allà on hi ha mite, hi ha Herói: tal és la premissa subjacent a totes les nostres relacions amb allò heroic. La qual cosa és ben legítima, ja que està demostrada la presència dels Herois sigui en les narracions literàries, en les sagues èpiques, en les gestes polítiques, en les llegendes religioses o en l'imaginari psicosocial actiu: tots aquests llenguatges amb les seves figuracions heroiques formen part del mite quant a relació / relat de les gestes d'una persona més o menys històrica elevada a *personatge transhistòric* (1).

L'Herói és, en efecte, un *salvador* i en conseqüència, la seva mitologia seria un *logos salvador*, un llenguatge de salvació. Aquest aspecte salvador posseeix un rerefons religiós, encara que normalment secularitzat a l'ubicar-se en el món profà. L'Herói en qüestió pot salvar-se a si mateix salvant als altres o, viceversa, pot salvar la comunitat salvant-se així a si mateix. Però l'Herói sempre salva -a si mateix i els altres- d'alguna cosa perillosa, dolenta, cruel o nociva. En aquest sentit és un sant o elegit, que partint de l'individu arriba a allò universal, ja que l'Herói reuneix en la seva actuació els contraris normalment separats: el si mateix individual i l'altre mateix col·lectiu, jo i el món, la realitat i el ideal, l'interior i l'exterior. A través de la seva missió emancipadora es troben els contraris o *conjunció* quasi sagrada, en haver sabut transitar aquesta relació en el *límit* que reconcilia els elements dispersos dotant-los d'encaix o sentit. Ara bé, aquesta reconciliació pot ser pacífica o violenta, en l'interior o en l'exterior, política o religiosa, acció o passió. Distingirem fonamentalment entre l'Herói que tracta de superar o transcendir els contraris, i l'Herói que tracta d'integrar o internalitzar els contraris: el primer és l'Herói extravertit típicament occidental (polític), el segon és l'Herói introvertit típicament oriental (religiós); una versió intermèdia estaria representada per l'Herói cultural, aquell que tracta de transformar l'exterior a través de l'interior. Entre tots dos extrems hi caben innumerables matisos i mediacions, tant en un sentit com en

un altre: per això el catàleg d'Herois inclou figures tan diferents com Ulisses, Alexandre, Joana d'Arc, el Cid, Napoleó, etc.

Es tracta de figures històriques heroificades o idealitzades; però també podem parlar de figures ideals realitzades o verificades emocionalment: Superman, Batman, el Guerrero de l'Antifaç, els 4 Fantàstics Luke Skywalker, etc. Entre la realitat i l'ideal se situen finalment els Herois prototípics, aquelles figures humanes - divines situades entre els Déus -Zeus, Júpiter, Iahvé, Odin - Wotan- i els mortals: així Buda, Crist, Orfeu, Hèrcules, Sigfrid, Aquil·les. A l'entramat mitològic de l'Heroi pertany el fet transcendental que se salva / ens salva d'alguna cosa negativa, a través d'un procés sigui d'implicació o sigui d'expulsió o desintegració. Cal un procés d'iniciació de l'Heroi per tal d'obtenir la suficient energia quasi màgica (*mana*, libido, ànim, gràcia) amb la qual enfrontar-se a allò altre temut; i després ve la resolució d'aquest enfrontament de l'Heroi amb l'altre, que pot realitzar-se bé com afrontament (integratiu) o bé com a confrontament (bel·licós) (2).

Aquest caràcter salvador proclama la santedat laica, l'aura o brillantor, la llum o nimbe seculars de l'Heroi. Però per obtenir aquesta brillantor -simbolitzat per la Pedra preciosa al fons del mar-, ha d'iniciar-se en un llarg procés d'*iniciació*, que a través d'un *ritus de passatge*, possibilita l'accés i contacte amb el més enllà (la transcendència immanent). Aquesta iniciació o ritus de pas consta de tres moments essencials:

- 1) Primer moment: *Preliminar* - la separació de la vida ordinària
- 2) Segon moment: *Liminar* - afrontament de l'alteritat, revés o revers de l'existència.
- 3) Tercer moment: *Posliminar* - tornada a la vida quotidiana

El moment culminant és el *liminar* o d'afrontament dels propis límits: aquí té lloc la lluita dramàtica amb l'*altre* (Monstre, Drac, Bruixa, Mar, Laberint, Toro, Nit, Forat, Caos) (3).

Aquesta lluita és a la vegada positiva i negativa, amorosa i odiosa, ascensional i descensional. Si l'Heroi sucumbeix, la transformació no es realitza: però si triomfa de l'enemic aniquilant-lo, aleshores estem davant d'un Heroi bel·licós típic. En aquesta lluita es tracta d'engolir i ser engolit, vèncer i patir, superar i supurar, transcendir i implicar. La clau està en assimilar el contrari d'un per la seva integració: per això la lluita apareix simbòlicament com un llanci amorós, en el qual es realitza la unió sagrada entre l'Heroi i el seu destí (*hierogamos* o matrimoni entre l'Heroi i la Mare, reconciliació del Fill i del Pare, reunió dels Germans Bessons, Casament amb la Princesa, trànsit en el límit ambivalent i dual). En l'autèntica acció heroica es tractaria de *re-medar* els contraris. És la lluita com una iniciació d'anada i tornada: a través de l'abraçada letal amb ella (*l'altre*) -en última instància amb la *Mort*-, l'Heroi ha recorregut la *vora* dels seus límits externs per endinsar ara en la *vora* dels seus límits interns. És la saga del límit la qual fa l'heroi ser Heroi, ja que aquesta línia marca o delimita el món exterior i el món interior, la diferència i la identitat, l'altre i nosaltres en correlació (a la vegada unió i separació, llenguatge mediador). Per això, és l'heroi autèntic un mediador dels oposats (4).

EL VIATGE DE L'HEROI

L'Herói inicia la seva aventura des del món de tots els dies cap a una regió de prodigis sobrenaturals, s'enfronta amb forces fabuloses i guanya una victòria decisiva; l'Herói torna de la seva misteriosa aventura amb la força d'atorgar dons als seus germans. Jung es nodreix, per al seu estudi, del mite de l'obra d'Otto Rank, qui ja el 1909 havia fet una interpretació psicoanalítica del mite de l'Herói, i sobretot, de Leo Frobenius, antropòleg difusionista, qui en una obra de 1907 va veure en l'Herói el protagonista del Mite Solar. En els seus múltiples viatges, Frobenius havia recollit i sintetitzat una enorme quantitat d'exemples que donaven compte de la mateixa estructura: l'Herói és devorat per un monstre marí a l'Oest, l'animal

viatja cap a l'Est amb l'Herói, qui en el seu ventre encén foc i s'alimenta tallant un tros del seu cor; quan arriba a la costa comença a tallar l'animal des de dins, llisca a l'exterior i, de vegades, també allibera a tots els que havien estat devorats abans (5). L'aventura és un viatge que segons Josep Campbell, té tres etapes ben diferenciades, que estan representades en les grans tradicions mitològiques i religioses.

La primera gran etapa, que és la de la "separació" o partida, té cinc subdivisions:

- 1) "La crida a l'aventura"
- 2) "La negativa a la crida"
- 3) "L'ajuda sobrenatural", la inesperada assistència que rep qui ha emprès l'aventura adequada
- 4) "La Travessa del Primer Llindar"
- 5) "El ventre de la balena", o sigui el pas al Regne de la Nit

La segona etapa és la de les "Proves i victòries de la iniciació" i té sis subdivisions:

- 1) "El camí de les proves", o de l'aspecte perillós dels Déus; la Travessa del Llindar
- 2) "La trobada amb la Deessa" (*Magna Mater*), o la felicitat de la infància recobrada
- 3) "La dona com a temptació", el pecat i l'agonia d'Èdip
- 4) "La reconciliació amb el Pare"
- 5) "Apoteosi" o "Resurrecció"
- 6) "La Gràcia última"

L'etapa de retorn i la reintegració en la societat té també sis subdivisions:

- 1) "La negativa al retorn" o el món negat
- 2) "La fugida màgica" o la fugida de Prometeu
- 3) "El rescat del món exterior"
- 4) "La Travessa del Llindar del retorn" o la volta al món normal
- 5) "La possessió dels dos mons"

6) "Llibertat per viure" la naturalesa i funció de la gràcia última.

Des d'una perspectiva espiritual, l'efecte de l'aventura de l'Heroi quan ha triomfat és desencadenar i alliberar de nou el fluir de la vida en el cos del món. El miracle d'aquesta influència pot representar-se en termes físics com la circulació de la substància alimentària, en termes dinàmics com un corrent d'energia, i espiritualment com una manifestació de la gràcia. Aquestes varietats en la imatge s'alternen fàcilment i representen tres graus de concentració de l'única força vital (6).

Psicologia del Mite

Però des d'una perspectiva psicològica, el mite de l'Heroi es refereix, primer, a la conquesta de la individualitat davant dels poders regressius de l'Inconscient, i segon, és l'expressió simbòlica que millor manifesta el Procés d'Individuació. En la primera etapa explica la història del sorgiment del jo i de la consciència. Aquesta es dona mitjançant un desenvolupament en fases, en el transcurs del qual el jo va deixant d'estar contingut en l'inconscient, en la situació *urobòrica* originària, fins a arribar a establir-se al final del procés, com un sistema psíquic separat i enfrontat

a l'inconscient, com un sistema conscient (7). Aquest procés d'esdevenir conscient ha estat representat des de sempre pel mite de l'Heroi. Sempre es descriu la lluita de l'Heroi amb els poders de les tenebres que amenacen amb aniquilar-lo. Com ser dotat de forces sobrenaturals "*que posseix alguna cosa més que la simple condició humana*", la seva nostàlgia de renaixement espiritual l'impulsa a la gesta de superar l'aspecte nociu de l'inconscient, que s'oposa a ell en forma de força paralitzadora de la Mare. Aquesta lluita està simbolitzada per l'Esfinx, que per a Jung, és una representació "semiteriomorfica" de la *imago* de la Mare Terrible (8). A través de l'alliberament de la perillosa vinculació amb els pares, adquireix el tresor difícil de trobar: el *secret d'una nova vida i una nova llum* a través d'un renaixement de la consciència que surt de la regressió de l'inconscient.

En la segona etapa, el caràcter solar de l'Heroi, que correspon amb la tendència de la libido cap a la consciència, estaria indicada per un enfonsament més profund en el ventre matern (l'Inconscient) per traspasar-lo al final i arribar a l'*Etern Femení*, on dorm aletargat la *Scintilla* o Esperit, és a dir, el Si-Mateix. Aquesta gesta és eminentment interior, per això, el model que millor caracteritza el Procés d'Individuació és el de la Iniciació, la gesta heroica que procura una mutació ontològica (real).

La "veritable" recerca de l'Heroi és la conquesta del premi o tresor. Com a mite solar, l'encarnació de l'Heroi mític, s'esforça per aconseguir la recompensa final, *un*

nucli indestructible d'identitat que justifica i dóna valor a l'existència. L'Herói i el seu premi són, en realitat, el mateix.

El tresor és el nucli essencial de l'Herói, el seu costat diví que va estar sempre ocult en el seu cos mortal. Això pot semblar enormement abstracte, però el sentiment de ser un «jo» real, sòlid i indestructible és una cosa molt preciosa i màgica, i és també molt difícil d'assolir. Cada situació vital en què som cridats a separar-nos i a defensar els nostres propis valors i objectius va forjant poc a poc aquest «jo», i cada vegada patim per això, perquè a l'eterna Mare - Drac cal combatre-la una i altra vegada sota diferents disfresses (9).

A vegades, el tresor és una núvia i el final de la recerca és l'*Hierogamos*, el matrimoni sagrat. Una altra imatge de la meta és la reunió amb el Pare o la seva redempció. En altres ocasions el premi és un elixir que ha de robar, i aquí es troba el motiu de la culpa. La meta és sempre trobar allò que li pugui donar a l'Herói la immortalitat o salvar el Regne. Aquesta simbologia mitològica sempre es refereix des d'una perspectiva psicològica, a la conquesta del regne interior i a la creació d'un nucli indestructible guiat pel Si-Mateix, que resolgui totes les contradiccions internes.

El mite de l'Herói reflecteix la necessitat de la psique de seguir avançant per aconseguir la meta final, que és la *complitud*, és a dir, ser complet. Simbolitza també la capacitat d'anar al límit, traspasar la mort i tornar transformat. A través del mite de l'Herói la psique va creant la individualitat, és a dir, fa possible que la consciència i el jo es vagin diferenciant cada vegada més de l'inconscient creant alhora aquest nucli indestructible.

Bibliografia consultada

- (1) Andrés Ortiz Ostés (1995) Mitología del héroe moderno. *Revista Internacional de Estudios Vascos*. Tomo XL, nº 2, pàg. 385
- (2) Ibid. pàg. 385
- (3) Ibid. pàg. 387
- (4) Ibid. pàg. 387
- (5) C.G .Jung (2012) *Símbolos de Transformación*. Obra completa: Vol. 5, pàgs. 236 i 238. Madrid: Ed. Trotta
- (6) J. Campbell (2014) *El héroe de las mil caras, psicoanálisis del mito*, pàgs. 51-53 y 59. México: Fondo de Cultura Económica
- (7) K. Kerényi, E. Neumann, G. Scholem, J. Hillman (2004) *Arquetipos y símbolos colectivos*, pàg. 51. Barcelona: Ed. Anthropos
- (8) C.G .Jung (2012) *Símbolos de Transformación*. Obra completa: Vol. 5, pàg. 199. Madrid: Ed. Trotta
- (9) Liz Greene (1993) *Las Luminares*, pàg. 110. Barcelona: Ed. Urano

Reconeixement – NoComercial (by-nc): Es permet la generació d' obres derivades sempre que no es faci un ús comercial. Tampoc es pot utilitzar l' obra original amb finalitats comercials.